

Signalering, preventie, communicatie en beheer. Een succesvolle benadering van invasieve soorten hangt niet alleen samen met biologische inzichten, maar ook met het creëren van maatschappelijk draagvlak. Het onderzoek naar de maatschappelijke perceptie van exoten biedt hier waardevolle handvaten voor.

De maatschappelijke beleving van exoten

Tekst Dr. Riyan van den Born en
Laura Verbrugge MSc.
ISIS, Radboud Universiteit Nijmegen en
Nederlands Expertise Centrum Exoten.

Exoten zijn regelmatig in het nieuws. Neem bijvoorbeeld de ophef rondom de huiskraai. Deze vogel heeft zich gevestigd in Hoek van Holland en het is de enige populatie in Europa. Eind 2012 nam de provincie Zuid-Holland de beslissing dat de huiskraaien moeten worden weggevangen of afgeschoten. Op 10 januari 2013 berichtte de Volkskrant: 'De protesten barstten los. (...) het Comité Huiskraaien Onderduik werd opgericht, dat claimde enkele huiskraaien in veiligheid te hebben gebracht. Desgevraagd zegt een woordvoerder nu dat er nog altijd kraaien ondergedoken zijn, 'totdat de situatie weer veilig is.'

Er is inmiddels veel bekend over de verspreiding van exoten en de effecten van deze nieuwkomers op ecosystemen. Er is echter weinig onderzoek gedaan naar de perceptie van exoten. Daarom hebben we in 2010 onderzocht hoe Nederlanders tegen exoten aankijken. Weten ze wat (invasieve) exoten zijn? Kunnen ze er een paar noemen? Zien ze exoten als schadelijk of als een welkome verrijking van de natuur? Voordat we antwoord geven op deze vragen, gaan we eerst in op een andere vraag: waarom is het belangrijk om te weten hoe burgers tegen exoten aankijken?

DRAAGVLAK EN COMMUNICATIE

Naast de wetenschappelijke kennis die perceptieonderzoek oplevert, zijn er nog vier praktische redenen. Deze komen voort uit het beheervraagstuk. Natuurbeheerders staan voor de moeilijke taak om de schade van invasieve exoten te beperken. Daarbij kun je niet om burgers heen.

De huiskraaien zijn ondergedoken tot ze weer veilig zijn, aldus een woordvoerder.

De belangrijkste reden is dan ook, dat je als beheerder *draagvlak* nodig hebt voor maatregelen. Exotenbeheer vereist soms grote ingrepen, denk aan het compleet uitgraven van een vijver voor de verwijdering van de

brulkipper in Baarlo of het kortwieken van parken en tuinen in Boskoop en Winterswijk om de Aziatische boktor aan te pakken. Een ander voorbeeld is de hierboven genoemde weerstand tegen het wegvangen en doden van de huiskraai. Het inschatten van en inspelen op maatschappelijke reacties, kan veel ophef en onrust voorkomen, en daarmee werk en geld besparen. Ook in een bredere context is het belangrijk dat natuurbeheerders het maatschappelijk draagvlak voor natuurbeheer niet verspelen.

Een tweede nut van belevingsonderzoek is dat je de communicatie kan aanpassen aan kennis en gevoelens van burgers. Je kunt voorlichting zo op het juiste niveau aanbieden en rekening houden met gevoeligheden. Tot slot zie je dat burgers steeds vaker betrokken worden bij signalering en preventie. Denk bijvoorbeeld aan de Ambrosia-app (een programma voor de mobiele telefoon) om gemakkelijk nieuwe vondsten te melden. Een ander voorbeeld is de preventie van inva-

sieve waterplanten. Daarbij zet de overheid in op een afname van de handel in soorten en op voorlichting. In een vrijwillige overeenkomst met het bedrijfsleven is afgesproken dat een aantal invasieve soorten uit het assortiment wordt gehaald en dat bij andere (mogelijk) schadelijke soorten een waarschuwing wordt gegeven in de vorm van een etiket. Burgers worden daarin gevraagd deze soort niet in het openbare water uit te zetten, maar indien overbodig geworden, in de GFT-bak te deponeren. Het succes van dit convenant hangt dus voor een groot deel af van de medewerking van burgers. Kortom: voor draagvlak, effectieve communicatie, signalering en preventie is het goed om kennis te hebben van de meningen van burgers over exoten.

In 2010 hebben we twee onderzoeken verricht naar de maatschappelijke perceptie van exoten. Hierin zijn kennis en betrokkenheid gemeten bij twee groepen: ongeveer 400 burgers en 230 bezoekers van tuincentra

en dierspecialzaken met een vijver en/of aquarium. Dit laatste onderzoek maakt deel uit van de evaluatie van het hierboven genoemde convenant waterplanten.

KENNIS EN BETROKKENHEID

Uit het onderzoek onder burgers bleek dat er aardig wat kennis aanwezig is over exoten. We hebben inwoners van drie plaatsen in Nederland onze definitie van exoten voorgelegd - 'Een exoot is een plant of dier dat oorspronkelijk niet in een gebied (bijv. Nederland) voorkomt maar die door mensen (bedoeld

er gevraagd wordt naar gevolgen, blijkt dat mensen vooral de risico's voor de natuur zien en zich minder bewust zijn van de gevolgen voor gezondheid of economie.

De wijze waarop mensen natuur zien, heeft gevolgen voor de manier waarop ze naar exoten kijken. Mensen die het evenwicht in een ecosysteem als kwetsbaar beschouwen, zien meer risico's van exoten en voelen zich meer betrokken dan mensen die een dynamischer beeld hebben van natuur. Ook het gevoel dat soorten hier wel of niet 'thuis horen' speelt een rol. Bij het onder-

voor uitroeien). Dezelfde vraag hebben we voorgelegd aan bezoekers van de landelijke VOFF-dag 2012. Er bleek een groot verschil in acceptatie van maatregelen tussen burgers en de VOFF-vrijwilligers. Vrijwilligers waren beduidend meer betrokken bij de problematiek van exoten en meer voorstander van ingrijpende maatregelen bij soorten die veel schade aanrichten aan de natuur (83% is voor uitroeien van de grijze eekhoorn). Met andere woorden: ze zijn minder vatbaar voor de aaibaarheidsfactor en lijken de schadelijkheid van de soort zwaarder mee te wegen.

Links - Hoe aaibaarder de soort, hoe minder snel mensen willen ingrijpen. Beeld fotolia.com

Rechts - Recreanten zijn gevoeliger voor de aaibaarheidsfactor dan VOFF-vrijwilligers. Beeld photodune.com

of onbedoeld) daar zijn gebracht'. We hebben ze gevraagd of men daar bekend mee is. Ongeveer 80% antwoordt dan bevestigend. Ongeveer de helft van alle respondenten kan ook een correct voorbeeld van een exoot geven. De meest genoemde soorten zijn de brulkikker, de Aziatische boktor, de Amerikaanse rivierkreeft en de Amerikaanse vogelkers.

In de interviews met bezoekers van tuincentra is de vraag naar wat een exoot is als open vraag gesteld. Dit bleek beduidend moeilijker. Maar 15% kan een correcte definitie geven. De meeste mensen denken aan planten en dieren uit het buitenland (44%) of uit warme gebieden (34%). Veel genoemde voorbeelden zijn hier logischerwijs meer aan water gerelateerde soorten zoals de koikarper, brulkikker en uitheemse waterplanten. Over het algemeen waren de respondenten zich niet erg bewust van de risico's die exoten met zich meebrengen en voelen zich weinig betrokken bij de problematiek. Als

scheid tussen uitheems en inheems gaat vaak de voorkeur uit naar het behouden van inheemse soorten. Ook hecht men aan de variatie aan soorten in een gebied. Men zou het jammer vinden als deze variatie zou verdwijnen door de komst van een exoot.

BEHEER

Tot slot hebben we gekeken naar draagvlak voor beheermaatregelen. Dit hangt sterk samen met de achtergrond van een persoon (agrariër, beheerder of recreant), maar ook met de vraag of een soort schade veroorzaakt. We hebben voor een aantal soorten gevraagd hoe we er mee om zouden moeten gaan: accepteren, controleren of uitroeien.

Als eerste viel op dat er voor de meer aabare soorten zoals halsbandparkiet (minder dan 2% voor uitroeien) en grijze eekhoorn (maar 14% voor uitroeien) minder draagvlak is voor ingrijpen. Dit in tegenstelling tot insecten zoals de tijgermug (87% voor uitroeien) en planten zoals ambrosia (ongeveer 50%

GEVOELIGHEDEN

Kortom, voor een natuurbeheerder is het belangrijk te beseffen dat er in de samenleving verschillen zijn in kennis en opvattingen over exoten. Voor een deel hangt dit samen met het natuurbeeld dat iemand heeft. Door hier rekening mee te houden in communicatie en beleid, kan de maatschappelijke onrust beperkt worden. Denk aan het wegvangen van de Pallas' eekhoorns, waarbij burgers worden betrokken en rekening wordt gehouden met gevoeligheden. Zo worden de dieren niet afgeschoten maar in opvangcentra geplaatst. De Zoogdiervereniging meldt op haar website dat de vangactie voorspoedig verloopt.

Dit onderzoek naar maatschappelijke betrokkenheid bij exotenbeheer maakt onderdeel uit van het promotieonderzoek van Laura Verbrugge aan de Radboud Universiteit Nijmegen getiteld Assessment, perception and communication of non-native species risk.